

KTO MÁ STRACH Z FRANTIŠKA?

Otrávený vianočný darček. Finanční úžerníci a novokonzervatívni jastrabi. Nová, neviditeľná tyrania. Kráľ je nahý. Ekonomika, ktorá zabíja. Pápež leninista? „Zástava chudobných je kresťanská!“

Najčítanejší ekonomicko-finančný denník na svete *Financial Times* zabalil roku 2013 vianočný darček pre Františka o pár hodín skôr. Dňa 23. decembra rozpútal útok na „ekonomické myslenie“ pápeža Františka, ktorý je vinný, že nepochopil výhody teórie efektu prelievania. Za tým nasledoval kolotoč vystúpení rovnakého druhu počas celého roka 2014, od ministerstiev zahraničných vecí po najdôležitejšie *think tanks* (inštitúcie, spoločnosti či skupiny zamerané na výskum v oblasti politiky alebo ekonómie – pozn. red.), platené významnými finančnými inštitúciami. Čo je však za tým všetkým? Kto vyvolal tieto útoky? Prečo sa isté prostredia tak boja „Františkovej doktríny“?

Keď treba skúmať nadnárodné spoločnosti a ekonomických mocnárov, človek sa veľmi rýchlo naučí sledovať všetky zákutia účtov. Medzi účtovnými položkami sa skrývajú tajné záujmy, nevyslovené ciele. Často len tí najobzretnejší akcionári alebo tí najostrieľanejší pozorovatelia vedia prísť na koreň veci pri položkách, ktoré sú na

prvý pohľad neškodné. To isté sa deje v psychike mnohých veľkých finančníkov. Netreba počúvať len to, čo hovoria. Celé roky sa veľké banky správali podľa vzoru troch opičiek „nevidím, nepočujem, nehovorím“ v súvislosti s burzovým maklérom Bernardom Madoffom, autorom najväčšieho podvodu kapitalistickej éry. Je možné, že by boli také nepozorné, čo sa týka podvodného bankára, a také citlivé, pokiaľ ide o postrehy nejakého pápeža?

Aj počas tých Vianoc sa všade uťahovali opasky. Neexistovala rodina, ktorá by neprepočítavala všetko, od darčiekov po slávnostnú večeru. Dôveryhodnosť finančných inštitúcií bola minimálna. Vážnosť bankárov sa spochybňovala z viacerých strán, ocitli sa v paľbe protichodných kritik. Už chýbal len pápež, ktorý namiesto toho, aby diskutoval o teológii, kladie nepríjemné otázky a spája antiglobalizačné hnutia s cirkevnými, bývalé komunistické hnutia s novými sociálnodemokratickými. Vytvára istý druh širokej aliancie chudobných a kapitalizmom podvedených ľudí, ohrozujúcej udržateľnosť mocenských systémov založených na neprehľadnosti ekonomickej nadvlády.

Ekonomická teória efektu prelievania je v obľube od čias amerického prezidenta Ronalda Reagana, zástancu neoliberalizmu. Pápež František už o nej hovoril v novembri 2013 v apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium* (*Radosť evanjelia*), ale 16. decembra 2013, osem dní pred útokom zo strany *Financial Times*, sa vrátil k tejto téme v rozhovore s Andreom Toriellim. Známemu vatikanistovi, novinárovi denníka *La Stampa* a koordinátorovi webovej stránky *Vatican Insider*, ktorá patrí

medzi najsledovanejšie na svete, vysvetlil, že „ekonomický rast podporený voľným trhom dokáže sám od seba vyprodukovať väčšiu rovnosť a začlenenie ľudí do spoločnosti vo svete“. Nie je to nič iné ako mechanizmus. „Existoval prísľub, že keď bude pohár plný, pretečie a chudobní budú mať z toho úžitok. Deje sa však iné: keď je pohár plný, magicky sa zväčší a pre chudobných nikdy nič nezostane.“

John Allen, okrem iného známy americký vaticanista pre televíziu CNN a rozhlas NPR, tvrdil, že František sa dotkol citlivej témy. „Toto je pálčivá téma, najmä v krajine ako Spojené štáty americké, kde sú útoky etického charakteru na súčasnú ekonomiku trhu vo verejných diskusiách vzácné. Ani demonštranti Occupy Wall Street nemali odvahu, aby sa dostali až tam, kam siahali pápežove slová.“

Privilegovaní, ktorým patrí ten spomínaný magický pohár, to nevedia prehltnúť. Deje sa presne to, čo v Andersenovej rozprávke *Cisárove nové šaty*. V prítomnosti kráľa, ktorý sa bez šiat prechádzal medzi svojimi poddanými, si žiaden komorník nedovolil ani len dýchať. Potom dieťa, „hlas nevinnosti“, zvolalo: „Veď je nahý!“ Zahanbený kráľ sa pred zástupom, ktorému sa otvorili oči, nestiahol, ale kráčal ďalej: „Musím túto prehliadku dotiahnuť až do konca!“ Ešte pyšnejšie sa vystrel a komorníci ho nasledovali, držiac neexistujúcu vlečku.

Ekonom James Glassman z banky JP Morgan v memorande z decembra 2013 pripomína takého komor-

níka: „Ekonomické systémy orientované na trh robia v otázke globálnej chudoby oveľa viac než kedykoľvek v minulosti.“ Ako všetky úradné obhajoby, aj tieto slová sú málo presvedčivé. „Kto sa znepokojuje pre globálnu chudobu, musí vystupovať príjemnejšie, nie nariekať.“

Túto výčitku adresoval Glassman pápežovi Františkovi, ktorého však nikde nemenoval. Bola to odpoveď na priame a opakované obvinenia, ktoré pápež uviedol čierne na bielom, čím zapálil rozbušku pokojného nesúhlasu, ktorého sa veľmoci obávajú. Pretože demokratické systémy, akokoľvek manipulovateľné, sa zakladajú na konsenze, a pápežove slová môžu mať bezprostredný vplyv na politiku.

Františkov „manifest“ je zhrnutý v apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium*, vydanej 24. novembra 2013 na záver Roka viery. Keď chcel pápež hovoriť o radości evanjelia, nemohol neodsúdiť každodenné bolesti.

František píše: „Ako príkaz ‚Nezabiješ!‘ stanovuje jasnú hranicu, aby ochránil hodnotu ľudského života, tak aj my dnes musíme povedať nie ekonomike vylúčenia a nerovnosti. Takáto ekonomika zabíja. Nemožno dopustiť, že nikoho nezaujíma, keď od zimy zomrie stariec, ktorý zostal na ulici, zatiaľ čo do správ sa dostane dvojbodový pokles na burze.“

Tvrdiť, že „táto ekonomika zabíja“, znamená vysloviť obrovské obvinenie. Znamená to, že existujú obeť a kati. Že zástancovia divokého kapitalizmu sú vrahmi. Že síce môžu mať čisté ruky, ale ich svedomie je zašpinené krvou chudobných. Migranti, utečenci, zne-

užívaní robotníci, podnikatelia, ktorí páchajú samovraždu, zotročené deti – to je len zlomok nekonečného zoznamu zločinov proti ľudskosti, spáchaných pod faľošnou zámienkou efektu prelievania.

„Dnes sa všetko stáva predmetom hry založenej na súťaživosti a zákone silnejšieho, pričom v tejto hre silnejší požíera slabšieho. V dôsledku danej situácie sú celé zástupy ľudí vylúčené a vytlačené na hranicu spoločnosti: bez práce, bez perspektív, bez východiska,“ píše František. Tým, hoci bez zbraní, vyhlásil vojnu. „Nejde tu iba o fenomén využívania a útlaku, ale aj o čosi nové: vylúčenie má v konečnom dôsledku do činenia so zmyslom toho, čo znamená patriť do spoločnosti, v ktorej žijeme, pretože vylúčenie neznamená zísť do nižšej vrstvy, na perifériu alebo zaradiť sa medzi bezmocných; vylúčenie znamená zostať vonku. Vylúčení nie sú využívaní, sú odpadom, zvyškami.“

Predstava, že samotný trh je schopný prerozdeliť bohatstvo a nechať ho, aby sa prelialo od bohatých k menej bohatým, je iluzórna. Presnejšie je to podvod. Podľa zástancov tejto teórie – ktorá bola v móde najmä v ére Reagana a Thatcherovej a ideologicky zakryla ich ekonomické „reformy“ – bohatnutie niekoľkých znamená prospech všetkých.

„Tento názor, ktorý nikdy nebol potvrdený konkrétnymi faktmi,“ píše sa ďalej v encyklike, „je znakom neprezieravej a prostoduchej dôverčivosti v dobro tých, ktorí majú v rukách ekonomickú moc a posvätné mechanizmy vládnuceho ekonomického poriadku.“ František si to nielen myslel, ale aj povedal nahlas. Nedá

sa dôverovať „tým, ktorí majú v rukách ekonomickú moc“, liturgistom „posvätných mechanizmov vládnuceho ekonomického poriadku“.

Teraz možno lepšie pochopiť, prečo si finančné loby vzali pápeža Františka na mušku. Nepôjde čisto o ideologický boj, teoretici proti teoretikom. V nasledujúcich dňoch nastane chvíľa, keď banky prejdú ku skutkom. Ako uvidíme, pokúsia sa izolovať Vatikán tým, že odstavia bokom Inštitút pre náboženské diela (Istituto per le Opere di Religione – IOR), tzv. Vatikánsku banku, a pápežovmu okoliu nastavia nejakú pascu. Najskôr však treba sústrediť sily. A ako je to v Andersenovej rozprávke, „dotiahnuť prehliadku až do konca“.

Analýza ekonóma z banky JP Morgan išla naznačeným smerom: „Sťažnosti o neschopnosti ekonomických systémov čeliť chudobe, ktoré často počúvame, si nevšímajú niektoré základné fakty.“ V tomto bode zveličovanie Jamesa Glassmana nabralo tragikomický smer. Predovšetkým „chudoba nie je moderným fenoménom. Po druhé, ekonomiky pokrokových krajín sa ešte spamätávajú z recesie a čoskoro sa opäť dostanú k svojmu vrcholu. Z tohto dôvodu je politika, ktorú prijali centrálné banky, výhodná. Koho zasiahla recesia, dokáže sa pozdvihnúť vďaka nepretržitej obnove pokrokových krajín. Po tretie, napriek cyklickým problémom pokročilých ekonomík všeobecná životná úroveň sa v priemere pohybuje na najlepších miestach...“

Pán James, okrem privilégia, že má plat z JP Morgan, zrejme nie je stálym návštevníkom diskontných predajní a – na jeho šťastie – jedální pre chudobných.